

PŘEDMLUVA

Jan Dvořák¹

Hodnotíme-li výsledky Programu rozvoje vědních oborů na Univerzitě Karlově „Soukromé právo XXI. století“ (PRVOUK 05), lze konstatovat, že početnému řešitelskému týmu se podařilo naplnit cíle, které si na začátku bádání vytyčil.²

K řadě otázek soukromého práva vytyčených právní teorií i praxí řešitelé dokázali předložit obecně akceptovatelná řešení, v jiných otázkách ukázali na správný směr dalšího vývoje bádání, ostatní problémy dokázali pojmenovat i s vědomím, že jejich řešení se organicky posouvá do dalšího časového období.

Vědecké výsledky řešitelského týmu byly publikovány v učebnicích, ve vědeckých komentářích, monografiích, studiích a v řadě článků, které jsou odborné veřejnosti a zájemcům dostupné.

Nespornou vědeckou inspirací byly pro celý řešitelský tým legislativní práce související s přípravou nových soukromoprávních kodexů, které byly završeny přijetím občanského zákoníku (zák. č. 89/2012 Sb.), zákona o obchodních korporacích (zák. č. 90/2012 Sb.) a zákona o mezinárodním právu soukromém (zák. č. 91/2012 Sb.).

I.

Občanský zákoník, který představuje mohutné legislativní dílo charakterizované zejména úctou k člověku, jeho svobodě osobní a z toho vyvěrající svobodě vlastnické, smluvní a testovací, znamenal zásadní přelom pro vědu soukromého práva, pro právní praxi a logicky i pro výuku soukromoprávních disciplín vyučovaných na fakultě. Není nadsázkou říci, že zprostředkovaně bylo ovlivněno i právo veřejné, a není od věci připomenout, že podle legislativní úrovně občanského zákoníku se posuzuje i legislativní úroveň celého právního řádu.³

Adresátem občanského zákoníku je svobodný člověk jako jedinečná bytost, která má přirozené právo na vlastní štěstí a štěstí své rodiny. Pochopit a ztotožnit se

¹ Koordinátor PRVOUK 05, katedra občanského práva, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. Autor děkuje za poskytnuté podkladové materiály dr. T. Dobřichovskému, prof. S. Černé, prof. M. Pauknerové, prof. J. Pichrtovi, prof. M. Skřejpkovi, prof. L. Tichému a prof. A. Winterové.

² Na řešení programu PRVOUK 05 se podílely katedra občanského práva, katedra obchodního práva včetně mezinárodního práva soukromého, katedra pracovního práva, katedra právních dějin, Ústav práva autorského a práv průmyslových a Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

³ Význam přijetí nového občanského zákoníku pro společnost lze dokumentovat např. švýcarskou naukou, která považovala občanský zákoník z roku 1912 za napsané uvědomění švýcarského lidu či ho chápala jako jeden z prvků duchovního vlastnictví země. K tomu srov. DUNAND, J.-Ph. *Les origines et le rayonnement du Code civil suisse. Le centenaire du Code civil suisse*. Paris: Société de Législation comparée, 2008, s. 9.

s obsahem rozsáhlého zákona však představuje nelehký úkol pro všechny jeho uživatele. Podle prof. Hory, významného českého procesualisty, každý nový zákon představuje nástroj, s kterým se musíme seznámit, pochopit, co je podstatou jednotlivých zákonných ustanovení, uvědomit si jejich význam, účinky, souvislost, důvodnost.

Občanský zákoník vědomě zvolil cestu diskontinuity s předchozí právní úpravou, jejíž základ (i když následně a opakovaně modifikovaný), vycházel z občanského zákoníku z roku 1964. Občanský zákoník „zprivatizoval“ právo rodinné stejně jako obchodní závazkové vztahy, když jak zákon o rodině (zák. č. 94/1963 Sb.), tak i obchodní zákoník (zák. č. 513/1991 Sb.) zrušil. Občanský zákoník vytyčuje jako základní nosnou myšlenku autonomii vůle, která vyplývá z přirozené povahy soukromoprávních poměrů. Rozhodovací svobodu člověka posilují i převážně dispozitivní ustanovení zákona, která v řadě životních situací umožňují, aby si každý mohl zvolit vyhovující právní model chování, který pro řešení své životní situace považuje za nejvíce přílehlavý (srov. např. právní úpravu uspořádání majetkových vztahů mezi manžely či volbu některého z více dědických titulů).

Tato autonomie osob soukromého práva však není neomezená. Již při přípravě švýcarského občanského zákoníku v roce 1906 zazněly hlasy dovozující, že svoboda jedince může být mnohdy zneužívána k vlastnímu prospěchu. Soukromé právo vystavěné právě na základě osobní svobody bylo považováno za soubor (sumu) lidského sobectví. Proto s cílem moralizovat soukromé právo byly do švýcarského zákoníku – podobně jako do Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811 či do Code civil z roku 1804 – zařazeny korektivy v podobě dobrých mravů, veřejného pořádku, dobré víry, akcentován byl požadavek poctivosti, zákaz zneužití práva, úcty k druhému.⁴ Tento trend správně sleduje i občanský zákoník.

Přijetí občanského zákoníku vyvolalo v části odborné veřejnosti i nesouhlasná stanoviska. Kromě zásadně odmítavého přístupu k nové právní úpravě se výhrady soustředily zejména na oslabení principu právní rovnosti stran, nevyváženost míry abstraktnosti a konkrétnosti legislativního textu (v některých případech zákon kazuisticky reguluje až detaily sociálního života či jevy nepříliš v běžném životě praktické), odklon od předchozí teoretické koncepce odpovědnosti, příliš podrobnou a složitou úpravu právnických osob a práva dědického. Stranou pochybností nezůstala ani otázka zařazení norem o ochraně spotřebitele přímo do občanského zákoníku. Právě k těmto ustanovením byla opakovaně v průběhu legislativních prací vznášena výhrada, že časté změny evropské legislativy v této dynamicky se rozvíjející oblasti budou vyžadovat zásahy do základního soukromoprávního kodexu. Dnešní stav legislativních prací na novém spotřebitelském kodexu tyto výhrady jen potvrzuje.

Část odborné veřejnosti považovala a považuje po vydání občanského zákoníku za vážný nedostatek chybějící a odpovídající procesněprávní úpravu. Tato výhrada však není sdílena obecně, a to i s přihlédnutím k zahraničním zkušenostem. Přijetí

⁴ ROSSEL, V. Bulletin sténographique officiel de l'Assemblée fédérale suisse, Conseil national, 1906, s. 1039. Citováno podle DUNAND, J.-Ph. *Les origines et le rayonnement du Code civil suisse. Le centenaire du Code civil suisse*. Paris: Societé de Législation comparée, 2008, s. 27.

nové procesní úpravy s delším časovým odstupem za hmotným právem poskytuje zákonodárci možnost zohlednit zkušenosti právní praxe a vědy občanského práva a procesní instituty adekvátně upravit (srov. současný stav odborné rozpravy k věcnému záměru civilního řádu soudního).

Výsledky badatelského úsilí řešitelského týmu byly prezentovány na mezinárodní vědecké konferenci „Soukromé a veřejné v soudobém právu“, pořádané v říjnu 2016 v Praze. Velkým inspirátorem rozpravy (a nejen v sekci PRVOUK 05) bylo ustanovení § 1 obč. zák., podle kterého je uplatňování soukromého práva nezávislé na uplatňování práva veřejného. S přihlédnutím k již publikovaným (a rozporuplným) závěrům lze soudit, že jen toto jediné zákonné ustanovení by dokázalo naplnit program konference ve všech jejích sekcích. Shodu mezi zastánci a odpůrci tohoto textu lze spatřovat v tom, že sféra soukromá a sféra veřejná jsou ve společnosti od toho, aby se navzájem vyvažovaly a doplňovaly a směřovaly k žádoucímu pokojnému stavu ve společnosti. Z dob minulých víme, že převáží-li ve společnosti síla veřejné moci a veřejné sféry, vede to k výrazné ekonomické stagnaci. Je-li veřejná sféra potlačena mocí soukromou, vede to podle sociologických výzkumů k vládě oligarchů.

Badatelské úsilí řešitelů se soustředilo na pečlivé hodnocení, zda zákonem zvolená varianta úpravy odpovídá potřebám moderní demokratické společnosti XXI. století. V rámci výzkumu řešitelé též kriticky upozornili na obsahové mezery, případně jiné nedostatky platného zákonodárství, které již nelze uspokojivě a přesvědčivě řešit pouhým výkladem aplikační praxe, nýbrž změnou právní úpravy. Za těchto podmínek není takový postup v rozporu s postulátem stability tak významných prvků právního řádu, jaký v současné době představuje občanský zákoník. Na druhé straně nelze opomenout, že v situaci, kdy se v poměrně krátké době stávají znovu aktuálními nové změny, doplňky včetně tzv. technických novel, dochází zejména v případě občanského zákoníku k nežádoucímu rozkolísání právních jistot a postupně i k oslabování důvěry adresátů soukromého práva v přesvědčivost a správnost právní úpravy. V evropském právním prostředí však takové změny nejsou ojedinělé. Podstatnými legislativními změnami prošly všechny stěžejní evropské civilní kodexy (Německo, Rakousko, Francie).

Řešitelé na základě výsledků svého teoretického bádání napomáhali i tvůrčímu výkladu základních institutů občanského práva aplikační praxí. Řešitelské zadání umožnilo zamyslet se i nad koncepcí, resp. rolí občanského práva ve společnosti i jeho základní právní úpravy – občanského zákoníku. Zvolená koncepce občanského práva i občanského zákoníku navazuje na všechny standardně osvědčené pozitivní hodnoty, které patří do zlatého fondu evropské civilistiky. Občanské právo a jeho základní prvek – občanský zákoník – představují konvenční středoevropskou právní úpravu. Na tom nemění nic skutečnost, že občanský zákoník se na řadě míst inspiroval jak evropskými nadnárodními akademickými projekty, tak i konkrétní, místy i zámořskou zahraniční právní úpravou. Tato skutečnost jen potvrzuje, že doba vypjatě národních a svébytných kodexů soukromého práva nenávratně zmizela.

Hojně použitá komparativní metoda zkoumání přinesla řešitelům ve všech soukromoprávních oborech řadu nových poznatků. Otázky náhradního mateřství, přijetí legislativních úprav umožňující uzavření manželství mezi osobami stejného pohlaví a s tím úzce související problematika osvojení dětí těmito (stejnopohlavními) páry rozdělují jak odbornou veřejnost, tak i politické prostředí. Legislativně věc není zdaleka uzavřena a lze předpokládat, že bude v dalších letech opětovně a citlivě posuzována i s ohledem na sociální stav společnosti. Pro srovnání lze připomenout právní úpravu účinnou od 1. 10. 2017 ve Spolkové republice Německo, připouštějící možnost uzavření manželství mezi osobami stejného pohlaví, stejně jako již dříve přijatou právní úpravu ve francouzském Code civil aj.

Legislativní změny se přitom odehrávají ve společenském prostředí, které mnohdy vedlo nikoliv k žádoucí stabilitě mezilidských vztahů, nýbrž naopak k jejich znejistění. Globální finanční toky, ekologické problémy, bezpečnostní otázky, kyberútoky, mezinárodní terorismus nebo migrace představují otázky, jejichž právní řešení nejen českou veřejnost rozdělují.⁵ K tomu lze připočítat zcela nové sociální jevy, které tvůrci občanských zákoníků v 19. a 20. století nemohli vůbec předvídat. Řeč je o masivním zavádění nových technologií, zejména digitalizaci a automatizaci, které mohou mít nemalý dopad na zaměstnanost v celé řadě lidských činností, když tyto nové technologie dokážou nahradit i intelektuální činnost člověka (jako příklad těchto nahraditelných činností se zpravidla uvádí jazykový překlad). Sociální síť (Facebook), vyhledávače (Google), aplikace (Uber), internetové obchody (Amazon) a další technologické jevy nepochybně společnost proměňují v řadě případů pozitivně. Nelze však přehlížet i negativní jevy s nimi spojené, jako je ztráta osobních dat, ztráta soukromí (srov. všudypřítomné kamerové systémy, obrazové záznamy) nebo cíleně a individuálně zaměřovaná reklama.⁶ Používání moderních mobilních telefonů či platebních karet dokáže určit a rozpoznat každou osobu a vyvodit z toho i její zvyky. S jistou nadsázkou lze formulovat závěr, že z „*cives*“ se staly smluvní strany a následně spotřebitelé či podnikatelé.

II.

Z pohledu právní komparatistiky prof. Tichý upozornil, že oblast ochrany spotřebitele je v soukromém právu upravována na evropské úrovni směrnicemi. Tato úprava není ideální, i když Evropská komise v posledních několika letech provedla určité korektury směřující zejména k vylepšení ochrany spotřebitele jako jednotného systému předpokládajícího jednotnou soustavu pojmů. Evropská komise nadále vyvíjí relativně intenzivní činnost na postihování dalších oblastí, jakými jsou např. mediace spotřebitelských sporů, hypoteční úvěry apod. Na národní úrovni je však

⁵ Jako alternativní platidlo k národním měnám vznikl v roce 2009 Bitcoin jako reakce na způsob řešení finanční krize. S nimi a dalšími kryptoměny se čile obchoduje. Právní praxe signalizuje, že někteří dědicové navrhuji, aby v rámci pozůstalostního řízení po zůstaviteli se jejich hodnota projednávala.

⁶ Střet mezi požadavky na osobní bezpečnost a ochranou osobních údajů vyřešili ve Švýcarsku referendem v září 2016, kterým schválili zákon umožňující tajným službám dohlížet nad telefonickou komunikací a aktivitami na internetu.

skutečné úsilí Komise implementováno velmi rozdílným způsobem. Česká republika trpí hned několika základními neduhy. Mnohé z nich mají základ v nesprávném chápání ochrany spotřebitele, jejíž existence se v určitých obdobích zcela popírá, a proto je dodnes podpora spotřebitelských organizací minimální. Navíc hlavním správním orgánem implementace je Ministerstvo průmyslu a obchodu, které svým zaměřením nemůže správně soukromoprávní problematiku postihnout. Jak na legislativní úrovni, tak na úrovni prosazování práv spotřebitelů je Česká republika na samotném konci evropské spotřebitelské krajiny. V bankovním sektoru je zřejmé naprosto imperiální postavení poskytovatelů úvěru. Některé oblasti nejsou rozvíjeny vůbec, neboť např. ochrana spotřebitele při náhradě škody způsobené vadou výrobku není vůbec používána. Dosud neexistuje jediné relevantní rozhodnutí českých soudů! V transpozici evropských směrnic jsou základní chyby, kdy jde o mediaci nebo kupní smlouvu či oblast nekalých ustanovení ve smlouvách.

Agresivní touha médií získat nové informace se často dostává do rozporu s právem na ochranu soukromí a ochrany osobnosti. Řešitel prof. L. Tichý akcentoval rovněž fakt, že v zesílené míře a i ve větším teritoriálním rozsahu se projevuje tendence tzv. materializace soukromého práva, jež je patrná především na používání ústavního práva a zejména základních práv při výkladu soukromoprávních norem a jejich aplikaci při řešení konkrétních případů. Ještě před několika desítkami let nebylo např. v německém právním okruhu myslitelné, aby soudce používal ústavněprávních norem při „korektuře“ působení vlastní úpravy soukromoprávní. Nebylo možné ani vykládat právní jednání nebo právní normy soukromého práva ve světle základních práv. Tato situace se zásadním způsobem změnila. Je to zřejmé i na judikatuře českých soudů pod vlivem Ústavního soudu, jenž sice nerozhoduje vždy konsekventně, ale významným způsobem svou judikaturou ovlivňuje chápání soukromého práva.

III.

Dr. T. Dobřichovský upozornil, že vývoj autorského práva v 21. století je ovlivněn v rámci Evropské unie evidentní snahou zjednodušit přístup k autorským dílům a dalším předmětům autorskoprávní ochrany na celém jejím území a ve všech členských státech, přičemž je reflektován rozvoj technických prostředků pro zpřístupňování děl veřejnosti. Zároveň však je také patrná tendence k posunutí oblasti autorského práva, tj. užití děl a potažmo uživatelů, ještě silněji do oblasti hospodářské soutěže.

První norma, která byla v tomto duchu přijata, je směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/26/EU ze dne 26. února 2014 o kolektivní správě autorského práva a práv s ním souvisejících a udělování licencí pro více území k právům k užití hudebních děl on-line na vnitřním trhu, která kromě podrobné úpravy činnosti kolektivních správců, jejich vnitřní struktury, práv a povinností kolektivních správců a práv zastupovaných zavádí zcela nový institut, a to úpravu udělování licencí pro více území k právům k hudebním dílům on-line organizacemi kolektivní správy. Je tak prolomena dosud platná zásada možnosti udělování licencí pouze pro území státu, ve kterém je kolektivní správce usazen.

Dalším krokem v tomto smyslu byl návrh přeshraniční přenositelnosti on-line služeb poskytujících obsah (tzv. portabilita). Nařízení by mělo zajistit, aby příjemci on-line služeb nebyli při užití omezeni územím členského státu bydliště, ale měli by k nim mít přístup i na území členského státu, v němž se dočasně zdržují. Užití v takovém státě by bylo považováno za užití v členském státě bydliště.

Příklady uvedené výše jsou důkazem, že s největší pravděpodobností v rámci Evropské unie dojde v průběhu 21. století k odklonu od tradičních zásad kontinentálního práva. Lze předpokládat, že postupně bude opuštěn princip teritoriality a zároveň bude zasahováno do smluvní volnosti při udělení licencí pro jedno území v tom smyslu, že princip exkluzivity užití pro jedno území bude postupně potlačen.

IV.

Významnou legislativní soukromoprávní změnou je nová obchodněprávní úprava představovaná zákonem o obchodních korporacích. Prof. S. Černá zdůrazňuje, že rekonstrukce soukromého práva v ČR, která je jedním z nejvýznamnějších faktorů, jež ovlivnily v poslední době obchodní právo, akcentovala subsidiaritu obecného práva občanského ve vztahu k obchodnímu právu. Obchodní právo nyní více staví na obecném právu občanském jako na svém koncepčním, regulatorním a terminologickém základu, a to nejen v oblasti práva korporací, ale i v oblasti práva závazkového a v dalších oblastech.

Obchodní právo 21. století je (opět ve srovnání s předchozím stoletím) právem flexibilnějším, akcentujícím více než dosud smluvní autonomii a nabízejícím účastníkům větší prostor pro promítnutí jejich specifických zájmů, a to jak do oblasti závazkových vztahů s účastí podnikatele (které jsou nyní koncipovány zásadně na subjektivním principu), tak do korporační struktury (například otevřením možnosti vytvářet různé druhy podílů, jejichž okruh není zákonem explicitně omezen). Tento trend současně vyvolává diskusi komercialistů o hranicích smluvní svobody, a to zejména při uspořádání vnitřních poměrů obchodní korporace.

Obchodní právo 21. století je právem více reagujícím na fakticitu. Ještě ve druhé polovině 20. století doktrína i soudy neshledávaly důvod, proč pohlížet na ovládanou obchodní společnost jinak než na nezávislou obchodní společnost a poskytovat osobám s ní spjatým speciální ochranu. Obchodní právo 21. století reaguje na konflikt mezi ekonomickou jednotou podnikatelského seskupení a majetkoprávní odděleností jeho jednotlivých členů. Uznává, že zájem seskupení (v nejvyšší formě koncernu) může převážet nad zájmem jeho účastníků a stanoví podmínky prosazení zájmu koncernu s tím, že bude současně poskytnuta ochrana řízené společnosti, jejím společníkům a věřitelům.

Současné obchodní právo klade značný důraz na kvalitu správy obchodní korporace, zejména pak na právní režim výkonu funkce členů volených orgánů kapitálových obchodních společností, na stimuly jejich chování při správě obchodní korporace (zejména odměňování), na řešení jejich zájmových střetů i nastavení sankčního aparátu v případě porušení jejich povinností. Současně ale usiluje o vytvoření tzv. bezpečného přístavu, tudíž pravidel respektujících právo členů volených orgánů na

podnikatelský omyl za podmínky, že dodrželi pravidla procesu přijímání podnikatelského rozhodnutí.

Jedním z trendů moderní komercialistiky je i ochrana slabší strany, která zahrnuje nejen ochranu menšinového společníka či samotné obchodní korporace jako slabší strany, ale obecněji ochranu slabšího podnikatele v hospodářském styku.

Obchodní právo je právem výrazně harmonizovaným s evropským právem (zejména v oblasti hospodářské soutěže a práva kapitálových trhů) a současně je právem široce otevřeným zahraničním vzorům. Samotné poměrování, resp. testování českého obchodního práva z evropského pohledu ale nestačí. Vzhledem k akcentu na internacionalizaci, která byla vždy tomuto právnímu oboru vlastní, se klade důraz na právní komparatistiku a jsou posuzována zahraniční řešení, která mohou být modelem i pro české obchodní právo.

V.

Mezinárodní právo soukromé, které je zaměřeno na regulaci soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem, představuje dílčí řešitelka prof. M. Pauknerová jako specifické odvětví soukromého práva, v němž se výrazně prosazují i mezinárodně sjednocené právní předpisy. Pro vývoj tohoto odvětví v 21. století jsou určující dva významné momenty. Prvním momentem je, obdobně jako v soukromém právu hmotném, rekonstrukce soukromého práva, v jejímž rámci byl v roce 2012 přijat i nový zákon o mezinárodním právu soukromém, který přinesl řadu pokrokových řešení.

Druhý významný moment se odvíjí od přistoupení ČR k Evropské unii v roce 2004. Znamená radikální změnu: do popředí se dostávají principy volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu, rozšiřují se přeshraniční kontakty, manželství s cizinci, vlastnictví majetku v jiném evropském státě, dochází k přemísťování sídla obchodních společností, vznikají nadnárodní společnosti, rozvíjí se nejen obchodování se subjekty z jiných států, ale i přeshraniční poskytování služeb apod.

Evropské mezinárodní právo soukromé postupně sjednocuje pravidla mezinárodního práva soukromého – kolizní i procesní – na úrovni EU, a to převážně ve formě nařízení, která jsou závazná a přímo použitelná v členských státech EU. Dnes již evropské právo v této oblasti postupně nahrazuje národní úpravy členských států, před nimiž má přednost.

Dochází tak k významnému sjednocení předpisů na úrovni celé EU, které si vyžaduje i jednotnou aplikaci a interpretaci ve všech členských státech EU.

Aktuální jsou nepochybně otázky spojené s tzv. brexitem. V oblasti mezinárodního práva soukromého, jejíž změny jsou samozřejmě podmíněny vystoupením Spojeného království z EU, se rýsuje několik možností, které jsou prozatím neformálně aktuálně zvažovány. Spojené království vychází z toho, že by unijní předpisy prozatím zůstaly zachovány – zejména jsou podstatné předpisy mezinárodního civilního práva procesního, tedy předpisy určující jednotnou pravomoc a uznání a výkon rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních. S tím však nebudou souhlasit členské státy EU. Druhou možností je vytvořit zvláštní paralelní úpravu, s čímž

by však, jak se prozatím zdá, členské státy také nemusely souhlasit. Mezinárodní smlouvy mají jen omezený význam, neboť v řadě z nich se Spojené království účastní již jako člen EU; další vyžadují jednomyslný souhlas ostatních členů. Pokud přestane ve Spojeném království platit evropské unijní právo, dojde k řadě problémů – např. nebudou uznávány rozsudky britských soudů v ostatních evropských státech, což sníží význam Spojeného království jako obchodního centra s vysokou úrovní právní jistoty a předvídatelnosti rozhodnutí.

VI.

K mnohým otázkám dopadů rekonstrukce soukromého práva na pracovněprávní vztahy se vyjádřil prof. J. Pichrt. Podle jeho názoru dosud nebylo v rámci právní teorie nalezeno „jednotné“ stanovisko, což při absenci relevantní judikatury, která k těmto otázkám dosud ani nemohla vzniknout, ještě zvyšuje význam a potřebu bohatého teoretického diskurzu, který by mohl aplikační praxi poskytnout určitá výkladová východiska. Konkrétně by měl být na pořadu dne výzkum zaměřený zejména na oblasti:

- mezinárodních trendů v pracovním právu a předpokladů pro jejich přenesení a promítnutí do právního řádu České republiky a právní úpravy pracovněprávních vztahů v České republice;
- mezi liberalizace pracovního práva – úvahy na téma hledání ideální rovnováhy mezi ochrannou a organizační funkcí pracovního práva a jejich proměn, při vědomí potřeby permanentní adaptability na měnící se sociální a ekonomické faktory;
- důsledků a dopadů rekonstrukce soukromého práva ve směru k právní úpravě pracovněprávních vztahů, včetně podmínek využití tradičních institutů občanského práva v právní úpravě pracovněprávních vztahů, a to i v reakci na postupně se vytvářející judikaturu vyšších soudů k mnoha aspektům pracovního práva „po rekonstrukci“;
- alternativních metod řešení sporů a jejich možného využití pro řešení sporů z pracovněprávních vztahů;
- sociálního dialogu a jeho další perspektivy;
- práva na stávkou a vyloučení a související otázky kolektivního pracovního práva;
- práva na zprostředkování zaměstnání a jeho realizace – úvahy o povaze a podobě právní úpravy zaměstnanosti v právním řádu České republiky.

VII.

Řešitel prof. M. Skřejpek uvedl, že vědecká činnost pracovníků katedry právních dějin a ústavu právních dějin, kteří se primárně věnují problematice soukromého práva, sleduje v posledním desetiletí současné obecné trendy evropské právněhistorické vědy.

Přijatý občanský zákoník deklaruje za jeden z důležitých inspiračních zdrojů římské právo. Proto se výzkum zaměřil podle prof. M. Skřejpka na kořeny současných soukromoprávních kodexů, přičemž tato problematika je zpracovávána

i z hlediska vzniku dřívějších kodifikací (ABGB, rakouský obchodní zákoník, návrhy osnov obou kodexů v meziválečném období vyvolané potřebou unifikace právního řádu Československé republiky). Tradiční metody právní romanistiky byly používány při zkoumání proměn a odhalování římskoprávních základů konkrétních ustanovení. Řešitelský tým zkoumal především římskoprávní prvky v současném občanském zákoníku, a to jak u jednotlivých institutů (např. držba, služebnosti), tak i u obecných principů. V této souvislosti výzkum sledoval další osudy římského práva v evropském kontextu a pozornost byla věnována zejména recepci tohoto právního řádu v našem právním prostředí.

Druhou oblastí, rovněž sledující současné směřování právní historie, byly překladové aktivity, jejichž cílem je zpřístupnění pramenů římského práva odborné veřejnosti. Za tímto účelem byla v univerzitním nakladatelství Karolinum vytvořena zvláštní ediční řada nazvaná *Fontes iuris romani*, v níž již vyšly dva díly – justiniánská učebnice práva (*Iustiniani Institutiones* a první díl *Digesta seu Pandectae*, kniha 1. až 15.).

VIII.

Soukromá práva a povinnosti, nejsou-li plněny dobrovolně, se ochraňují a vykonávají cestou civilního procesního práva. Vztahem soukromého práva a občanského práva procesního se zabývala řešitelka prof. A. Winterová, která v podkladovém materiálu uvedla, že v oboru civilního procesního práva se výzkum v rámci programu PRVOUK zaměřil na stěžejní otázky aktuálních změn, které byly pro procesní právo vyvolány přípravou, přijetím, nabytím účinnosti a uvedením do života nového občanského zákoníku. Předmětem řešení byly zejména dvě zásadní obecně teoretické otázky a několik otázek speciálních.

Prvou zásadní teoretickou otázkou bylo rozpracování kritérií diferenciacie sporného a nesporného řízení, které nakonec došlo svého legislativního vyjádření v přijetí zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Druhou zásadní teoretickou otázkou, která zdaleka není uzavřena, je otázka, jakou povahu má mít civilní sporné řízení v budoucí právní úpravě, když dosud platná úprava v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je nedostatečná, poznamenaná rychlými účelovými zásahy a vyžaduje nutně novou kodifikaci. V probíhající odborné diskusi se objevují dvě koncepce, a to proces liberální (více formální, přenechávající řízení více v rukách sporných stran a jejich zástupců) nebo proces zvaný sociální, též kleinovský (směřuje k tzv. materiálnímu pojetí řízení, s důrazem na pravdivé zjištění skutkového stavu).

Ze speciálních otázek, které jsou v rámci oboru diskutovány a řešeny, lze pokázat zejména na:

- otázku alternativních způsobů řešení sporů, aktuálně např. sporů spotřebitelských;
- otázku aktuálního vývoje úpravy insolvenčního práva, zejména jeho relativně nových institutů, jako je oddlužení nebo reorganizace;
- otázku korelace mezi hmotněprávní a procesní úpravou paternitních věcí aj.

IX.

Současná doba může vyvolávat otázku, zda hodnoty soukromým právem pěstované, chráněné a prosazované jsou i v dnešní neklidné společnosti využitelné a zda lze jimi účinně vzdorovat zdrcujícímu ataku mnohdy nepřátelského prostředí. Odpověď předkládá řešitelský tým v této knize, z jejichž závěrů lze dovodit, že soukromé právo má v současných společenských poměrech stále své pevné a nezapupitelné místo. Právě jen soukromé právo umožňuje v životě realizovat právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, zvláště v profesní a obchodní činnosti.⁷

Závěrem s potěšením děkuji všem členům řešitelského týmu za jejich kreativitu, kterou po celou dobu trvání PRVOUK 05 trvale prokazovali.

⁷ Srov. rozsudek ESLP ze dne 16. 12. 1992 *Niemietz versus Německo*.